

**Fekete Károly: A Barmeni Teológiai Nyilatkozat:
vezérfonal a dokumentum tanulmányozásához**
Kálvin Kiadó, Budapest, 2009. 163 lap

A Barmeni Teológiai Nyilatkozatot sokan kutatták, értékelték. Ma is folynak ilyen kutatások, főként az aláírók leszármazottai részéről, ugyanis az atyák elbeszélése alapján ők a létrejöttének hangulatát is tudják érzékeltetni. Magának a Nyilatkozatnak teológiatörténeti, egyháztörténeti és politikatörténeti jelentősége van. Jelenbeli hatása is kétségtelen. Valójában ezt tárja az olvasó elé a könyv szerzője, Fekete Károly teológus. – A könyv bemutatását megelőzően azonban érdemes fölvetni és megfontolni egy fontos kérdést. Nevezetesen azt, amit az iszlám és zsidó vallás hívei, valamint a szekularizált világ, és különösen az ateista ideológia képviselői gyakran fölvetnek, miszerint az európai háborúk, köztük a második világháború szörnyűségei is keresztyén környezetben történtek. A vallások közötti párbeszéd során, jobbra az 1970-es években terjedt el az a Bibliából vett mondás, amit a nem keresztyének is szívesen hangoztattak: „a gyümölcséről ismerni meg a fát!” (Mt 7,16-20). A dialógusban résztvevők szerint a keresztyénséget mintha önmaga fegyverével döfték volna le. A nyilvánvaló válasz az, hogy sem Hitler, sem Sztálin nem voltak keresztyének, és a szörnyűségeket végrehajtóknak semmi közük sem volt a keresztyén hithez. Ez az érv azonban nem bizonyult eléggé meggyőzőnek. Jogosan! Mert bizony voltak olyanok, akik keresztyénnek vallották magukat, mégis „üdvöt kiáltottak” a diktátornak. Közvetett módon támogatói lettek egy rossz ügynek. Voltak azonban másféle keresztyének is, akiket igazi krisztushívőknek nevezhetünk, akik egészen eltérő

módon gondolkodtak, és – a legjobb lelkiismeretük szerint – ki merték nyilvánítani hitbeli meggyőződésüket a terror ellenében. Ezeknek a bátor csoportoknak egyik legbátrabbikáról szól Fekete Károly könyve. Így és ezért érdemes e témát megismerni. Ez bizony eleven valóság volt, és amint a szerző is célként tűzi ki, e történelmi jelentőségű ténynek ma is vannak komoly tanulságai. Miről is van szó a könyvben?

Németországban már az 1920-as évek végétől súlyos helyzet alakult ki a keresztyénség körében. Most csak a protestáns egyházakról szólnunk. Az un. „német keresztyének” mozgalom olyan új egyházszervezetet akart, amelynek élén birodalmi püspök áll. Az egyház tanításából törölni akarták a zsidókra vonatkozó bibliai tanításokat, s mi több, föl akarták használni az egyházakat a hatalom eszmei támogatására, a nemzeti érdekek megvalósítása céljából. Ezekkel szemben jött létre az un. Hitvalló Egyház, amelynek egyik vezető alakja az első világháború tengeralattjáró kapitányából lelkésszé lett Martin Niemöller volt. Tekintélyes egyházi vezetők és teológusok csatlakoztak a Hitvalló Egyházhoz, mint pl. Karl Barth. A mozgalom képviselői a Hitler hatalomra kerülését követő évben, 1934. május 31-én Barmenben, Wuppertal város egyik kerületében egy alaposan megvitatott „hitvallási” iratot fogadtak el és tettek közzé Barmeni Teológiai Nyilatkozat néven. A nyilatkozat tehát nem a világháború idején, nem a szovjetek és a szövetségesek ellen vesztett csaták láttán, hanem már a totalitárius rendszer indulásakor napvilá-

got látott. Természetesen a „hitvallóknak” üldöztetésben volt részük, a „német keresztyének” birodalmi egyházát pedig, a birodalmi püspökkel az élen, maga Hitler is támogatta.

A Barmeni Teológiai Nyilatkozat három oldalnyi írás, amely hat pontban sorolja föl és indokolja, hogy a „hitvallók” mit hisznek, és mit vetnek el mint hamis tanításokat. Mindegyik tétel bibliai vers vagy versek idézésével kezdődik, s erre épülnek az utána következő állítások. Mind a hat tétel hármas felosztásban indokolja, miért tartja helyesnek, ha az egyház az igehirdetésében a Szentíráshoz igazodik, s a vezetők megválasztásában, az egyházi rend kérdésében, az állam és egyház viszonyában végzi szolgálatát a nemzet megújulásáért, nem pedig külső hatásoknak engedve és külső hatalmasságokat támogatva. Ebben nyilvánul meg a Nyilatkozat teológiatörténeti, egyháztörténeti és politikatörténeti jelentősége. Négy évvel később a reformátusok már a hitvallási irataik közé sorolták, de a többi protestáns egyház is ilyetén kezelte. Olyan élethelyzetet tükröz, amelyben a *status confessionis* elkerülhetetlenné vált. Az egyház csak Jézus Krisztus tanítását fogadhatja el mérvadónak. A könyv szerzője részletesen bemutatja, hogy a választott bibliai alapvetések és a tömören megfogalmazott állítások mit takarnak, a „hitvallók” miért éppen azt állították, és miért vetették el a hivatalos egyházi alkotmánymódosítást. Mindezt annak

érdekében fejti ki, hogy háromnegyed évszázad után is tanulságul szolgáljon a ma élő magyar keresztyének számára. Maga a Nyilatkozat szelleme – amint azt a 139 barmeni résztvevő és aláíró is vallotta – röviden úgy fogalmazható meg: *Verbum Dei manet in aeternum! Isten igéje örökre megmarad!*

A kötet végén két magyar vonatkozású írás is olvasható. Az egyik a debreceni ifjabb Dr. Varga Zsigmond mártírelkész élettörténetét mutatja be a Gusen-i koncentrációs táborban bekövetkezett haláláig, a másik írás teljes terjedelemben közli azt a szöveget, amelyet Hitvalló Nyilatkozat címmel magyar református lelkészek fogalmaztak 1955-ben, a Rákosi-rendszer tombolása közepette, s ehhez a bátorságot a Barmeni Teológiai Nyilatkozat adta számukra. Nem csodálkozhatunk azon, hogy Debrecenben a Református Teológiai Akadémián ez a Hitvalló Nyilatkozat már az 1960-as és 1970-es években vizsgatételként is szerepelt.

Fekete Károly könyvét azért is érdemes elolvasni, mert igazolhatják, hogy tényleg vannak fák, amelyek rossz gyümölcsöt teremnek, s ezeket ki kell vágni, de vannak jó gyümölcsöt termő fák is, és azoknak a gyümölcse komoly szellemi táplálékot nyújthat. A sokszor idézett, keresztyéneket vádoló bibliai mondatoknak ez a tartalma (Mt 7,16-20). Ez érvényes múltira, jelenre és jövőre egyaránt.

Gaál Botond

Fábri Anna: Hétköznapi élet Széchenyi István korában
Corvina Kiadó, Budapest, 2009. 203 lap

Kollektív történelmi emlékezetünkben a reformkor jól ismert szereplői közül alighanem Széchenyi rögzült annak első

számú asszociációs képpárjaként. Teljesen érthető ez abból a szempontból, hogy közcélú tevékenységének legaktívabb